

Joan Soler i Amigó. Escriptor i folklorista

D'HEROIS >

Il·lustracions de
l'article de
Mercè Arànega

Mites, llegendes, rondalles... la memòria col·lectiva

«En els orígens dels temps», «vet aquí que una vegada», «això era i no era», «*khana ma khana*», «*ieki bud, ieki nabud*»... Els mites naixien en temps reculats, en països boirosos, en una Edat d'Or que per uns era el passat, i per altres, l'esdevenidor. Les llegendes, en canvi, es formaven en temps i indrets històrics, però embolcallats de fantasia.

Les rondalles s'explicaven i s'escoltaven a la vora del foc o a la plaça del poble. Tothom, grans i petits, s'hi embadocava. La memòria no es gravava en un disc dur, ni tot es podia trobar al Google. Era el tresor dels avis i l'alegria de les criatures.

L'antigor era garantia d'autenticitat. Martí de Riquer parlava de la passió historicista de fa segles, i del legendari apòcrif produït per envellir les fonts. Es requeria fonamentar els arguments polítics en fets del passat, inventant autors i obres antigues per exhibir-los com a argument d'autoritat.

Un cas ben remarcable fou el del frare blanenc Joan Gaspar Roig i Jalpí, nascut l'any 1624. Amb el nom de Bernat Boades va escriure un ***Libre dels feyts d'armes de Catalunya***, i el va datar el 1420. La seva traça en cal·ligrafia antiga i en l'ús d'un català arcaïtzant eren tan convincents que la falsificació no va ser descoberta fins a temps molt recents: l'historiador Miquel Coll i Alentorn encara s'ho va creure. No eren llegendes qualssevol! Entre aquestes hi ha la de Guifré el Pelós i les barres de sang; la de fra Garí; la de Galceran de Pinós i el rescat de les cent donzelles; la del bon

Elisenda Roca, periodista

A casa mai ens van obligar a llegir i mai ens van prohibir cap lectura. Podíem agafar qualsevol llibre encara que no fos adient per a la nostra edat. Penso que vaig començar a llegir per imitació. Tant el pare com la mare segueixen sent grans lectors i els tres germans vèiem com gaudien de la lectura i en parlaven amb els seus amics. Vaig convertir-me en lectora a través de les novel·les gràfiques —*Rip Kirby, Juliet Jones, Flash Gordon, El hombre enmascarado*— i les novel·les d'aventures —*Els cinc i Los siete secretos d'Enid Blyton* i *Els tres investigadors d'Alfred Hitchcock*. Pere Calders i les seves *Cròniques de la veritat oculta* van aconseguir sorprendre'm, emocionar-me i atrapar-me amb els seus contes. No m'imagino la vida sense llibres.

1. El fet de ser fill únic suposo que va fer que des de ben petit trobés en la lectura un dels meus grans i millors amics. De petit vaig devorar exhaustivament la col·lecció d'*Astèrix* i de *Mortadelo i Filemón*, així com *La Vanguardia*, que pispava a l'avi puntualment. Els primers llibres que vaig llegir van ser versions per a infants de *l'Illa del tresor*, o dels viatges de Jules Verne.

2. En el terreny polític, essent adolescent vaig llegir amb gran interès Orwell i la seva *Rebel·lió a la granja* o 1984. Honestament, de cara a justificar el meu caràcter sorneguer, penso que també em va marcar especialment la lectura dels clàssics espanyols, des del *Quixot* fins al *Lazarillo de Tormes*, passant per *La Celestina* o *Calderón de la Barca*. De jove, *Sandàlies d'escuma*, de Maria Àngels Anglada, va ser un llibre determinant en la configuració d'una sensibilitat més madura i rica, i encara que potser avui quedi vulgar, reconec que en els anys juvenils també vaig llegir i rellegir tota la poesia de Martí i Pol que se'm posava per davant. Si ara, ja madur, fos desterrat a una illa deserta i se'm concedís el dret a dur només un llibre, crec que m'emportaria el *Manual del cavaller cristià*, d'Erasme de Rotterdam i, d'amagat, el *Càndid*, de Voltaire!

Santi Vila,

conseller de Territori i Sostenibilitat

LÍDERS

comte de Barcelona i l'emperadriu d'Alemanya. Només faltava que el romanticisme i la Renaixença les acabessin d'exaltar.

Avui, però, saber ja no és igual que recordar. La societat ha canviat de cap a peus. El món local s'ha fet global i l'univers s'ha empetitit. Hem passat d'una comunitat propera a una cultura de masses. Emmanuel Mounier, fundador de la revista *Espirit*, definia els canvis socials de l'últim segle amb aquesta senzilla regla de tres: individu és a persona com massa és a comunitat. I el sociòleg Jean Baudrillard advertia que la universalitat pertany a l'univers dels valors, dels drets humans, mentre que la globalitat es redueix a les noves tecnologies. La llar de foc s'ha fet televisor. Ja no es juga al carrer i el flèndit s'ha convertit en pantalla d'un mòbil.

Els mites actuals

Els canvis continus ens han portat a una societat líquida, d'usar i llençar, i la memòria col·lectiva se'ns va tornant alzhèimica. Fins i tot les fotografies s'han tornat virtuals, fent-se i desfent-se amb el toc suau del tou d'un dit. La cultura s'ha digitalitzat. Els herois ja no són èpics, sinó líders o figures mediàtiques. El valor d'una llegenda rau en els índexs d'audiència i en els percentatges de vendes. Ja no és la qualitat sinó la quantitat.

L'escriptor Thomas S. Eliot es preguntava on ha anat a raure la saviesa que s'ha perdut amb el coneixement. I el coneixement que s'ha perdut amb la informació... La cultura oral, que era el saber del poble, abastava allò que el poble diu, allò que el poble fa i allò que el poble creu, com apuntava l'etnòleg Rossend Serra i Pagès. Una cultura que s'aprenia i es transmetia fora de l'escola, a casa, al carrer i a la plaça... I els capellans, des de la trona, predicaven llegendes de sants i de miracles. Aquella cultura va regalar infinitat de contes, llegendes, faules i exemples a la comunitat concreta, que tota ella era un món.

Amb la invenció de la impremta la lectura es va tornar individual i silenciosa; la literatura es va engrandir i els contes es van tornar infantils. El romanticisme es va dedicar a explicar els orígens de la nació i els herois i les gestes nacionals. Després va esclatar la cultura audiovisual i l'univers *inter net*, en xarxa.

Tanmateix, continuen atraient-nos els mites, però no tant els antics com els que estan d'actualitat, de moda, les llegendes en temps real, les notícies de què ens informen els diaris i les rumorologies de les revistes del cor a les sales d'espera dels dentistes. Totes ens mostren en tecnicolor unes vides «exemplars» prou sospitoses; fortunes guanyades qui sap com, per art de quina màgia; històries que no eren i qui sap si seran. Els herois s'han convertit en famosos: gent guapa, rica, vestida a l'última moda, amb cares i pits tractats amb cirurgia estètica, enjoiada, amb perfums embrixadors, que habiten olímpics de fantasia per damunt dels mortals. Reis, prínceps i princeses, jugadors d'elit o campions d'esports de masses. I enfront seu, al revers de la fama, personatges corruptes, poderosos i astuts, amb la «consciència tranquil·la»... I els mitjans de comunicació de masses imaginin gestes de ciència-ficció per descobrir!

Enfront dels aclaparaments que la vida ens presenta, el món de les llegendes ens ofereix una possibilitat d'escapar-nos. Però els herois ja no són Guifré el Pelós, ni el Comte Arnau, ni la Mare de Déu de Montserrat, ni el rei En Jaume, ni Tirant lo Blanc, ni Cristòfol Colom, ni la gloriosa derrota de l'Onze de Setembre... Són llegendes urbanes, universos creats o recreats.

Els herois del segle XXI

Per això, més que referir-nos als herois de l'antigor, ens preguntem quins personatges proposaríem als plançons del segle XXI, als de l'any 2014, protagonistes de l'univers mediàtic on vivim en aquest país nostre, no a l'antic sinó al modern, en aquesta societat de masses multiètnica i multicultural. Si el papa de Roma ja és llatinoamericà i de l'hemisferi sud! ¿Científics, inventors, ecologistes, esportistes, campions, actors o actrius, galants, artistes, estrelles, cantants, agents 007, polítics, intrèpids combatents d'ideals utòpics, o líders compromesos per un món millor? Reals o de serial televisiu? Quina exemplaritat haurien de transmetre? Quins valors?

El sociòleg i antropòleg francès Edgar Morin, Premi Internacional Catalunya, a *L'esprit du temps*, un dels seus primers llibres, distingia dos mecanismes d'atracció contra-

posats: la projecció i la identificació. En el primer, els herois, supermans agosarats, éssers inabastables per al comú dels mortals, excel·leixen per l'admiració que provoquen en nosaltres, atrets precisament perquè projectem en ells els nostres ideals inassolibles. L'altre mecanisme rau, ben al contrari, en la realitat i quotidianitat del protagonista, un tipus com tu i com jo i com qualsevol altre, amb qui podem identificar-nos i compartir alegries i penes, il·lusions i incerteses.

Antany els personatges eren cavallers dotats de poders superiors, vencedors de combats i gestes coratjoses, o sants posseïdors del do de fer miracles. En els temps actuals, els protagonistes són gent amb els quals podem compartir el mateix món, l'únic món, i fer front als reptes i als neguits a què ens sotmet la vida. Avui es valora la permanent actualitat. I els valors no sols varien de generació en generació, sinó d'un any per l'altre. Destaquen els tipus comunicatius, competitius, simpàtics, atractius, triomfadors, solidaris... del segle XXI, que el passat aviat queda enrere. Dels meus temps de xicot, jo hauria destacat **El més petit de tots**, un noi o noia creat per Lola Anglada, o en **Massagran i les seves aventures**. De l'època dels meus fills, recordaria en Jan i en Trencapins del *Cavall Fort*, les aventures d'en Tintín... I per als més petits, **Les tres bessones**.

Set líders i una gossa

Ara, si encara fos un noi i em fessin triar amb qui voldria anar, de qui m'agradaria ser amic, destacaria en Lleó, de la sèrie *Polseres vermelles* de TV3: el veterà de la cama amputada, líder del grup de nois i noies internats a l'hospital, malalts de càncer. Per la força interna que posseeix, que el fa capaç d'assumir les més grans dificultats malgrat els forts desànim: un heroi solidari. Vull dir en Lleó, el personatge de televisió, i no l'Àlex Monner, l'actor que el representa.

Un altre heroi, llegendari i real, seria l'Abidal, el jugador negroafricà de futbol, amb un currículum que va del Mònaco a l'Olympique de Lió i a les files del Barça, amb el dorsal 22. Per la seva velocitat i resistència, la seva simpatia i el seu sentit d'equip... Però encara més per haver combatut a vida o mort contra un tumor al fetge, el terrible enemic. Quan el Barça va guanyar la Champions League, va ser l'Abidal qui va recollir el brillant trofeu i el va enlairar davant del clam del camp.

Després vindria el Fènix, el jove lluitador

per la causa de la llengua. Per haver-se enfrontat per Internet amb una marca de mala llet, més forta que ell, que, amb aire prepotent, s'havia negat a etiquetar en català els seus productes. Se la va jugar, tot i que no es tractava d'un joc. Va ser encausat com els pitjors imputats, tot i no ser corrupte. Però no va aflijar: creia en la seva raó enfront dels pops

de les multinacionals. La història real es va tornar llegenda, i ha vençut finalment. I ha merescut importants nominacions, convertida en pel·lícula. En català, esclar. Va ser un autèntic Fènix.

No em deixaria pas en Kilian Jornet, l'agosarat muntanyenc català. Campió del món d'esquí de muntanya. Vencedor de l'Ultra-trail del Mont Blanc, del Grand Raid de l'illa de la Reunió, de la Diagonal des Fous, de la marató Zegama-Aizkorri i de totes les edicions

del Gir du Mont... Batedor, ell sol, dels més grans rècords, com l'ascens i el descens del Kilimanjaro. Un dels millors de tots els temps, un jove infatigable atret per tots els cims i totes les carenes, capaç d'atènyer el cel.

I ¿per què no animar l'Ada Colau, llicenciada en Filosofia per la Universitat de Barcelona, capdavantera social contra els desnonaments, fundadora i portaveu de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH) a Catalunya i a tot l'Estat? I coautora del llibre **Vides hipotecades**. La veu dels sense veu. Té ran de quaranta anys, però pot ser un bon exemple per als nois i noies, lluitadora contra una legalitat injusta, contra el diner totpoderós. I que finalment guanya. «Sí que es pot!»: aquest és el seu lema.

Posats a triar gent amb experiència, un que, per contrast, mereix ser un referent amable dels infants i dels joves: el doctor Moisès Broggi. Ha viscut més de cent anys i ens ha deixat fa poc. Què hi fa, l'edat, per ser un heroi? Va néixer l'any 1908 a Barcelona, i va ser metge i cirurgià de l'Hospital Clínic durant la República i la Guerra Civil, amb les Brigades Internacionals, i en la postguerra, patint entre els vençuts. Un personatge tenaç i compromès, un científic, un savi, un home bo. I un avi honest i amable, amb el cap clar, i amb un cor sempre jove.

I al costat d'aquest avi exemplar, una noia àgil i espavilada. No li sé el nom, poden ser moltes. Només sé que és filla de pares nouvinguts, magribins o de l'Amèrica Llatina. S'enfila com un esquirol i és enxaneta d'una colla castellera. El seu lema és el de tots els castellers, que es resumeix en aquestes cinc paraules: perícia, força, equilibri, valor i seny. Tot un repte. No cal ser gran per fer l'aleta: més aviat cal ser jove, un infant.

I encara triaria un altre personatge de llegenda. Es diu Witney, en memòria de la famosa cantant americana Whitney Houston (però sense hac). Corre com una daina, és destre menant ramats i obeint els xiulets del seu amo, l'Hilari Novillo, pastor de Santpedor, al cor del Bages. La Witney és una gossa de pèl llarg i fi, i ha guanyat dos anys seguits el Concurs Internacional de Gossos d'Atura de Castellar de n'Hug, una festa que ja té cinquanta anys, i que seria una llàstima que es deixés de convocar. Esperem que la llegenda continuï!

En total són set líders. I una gossa.